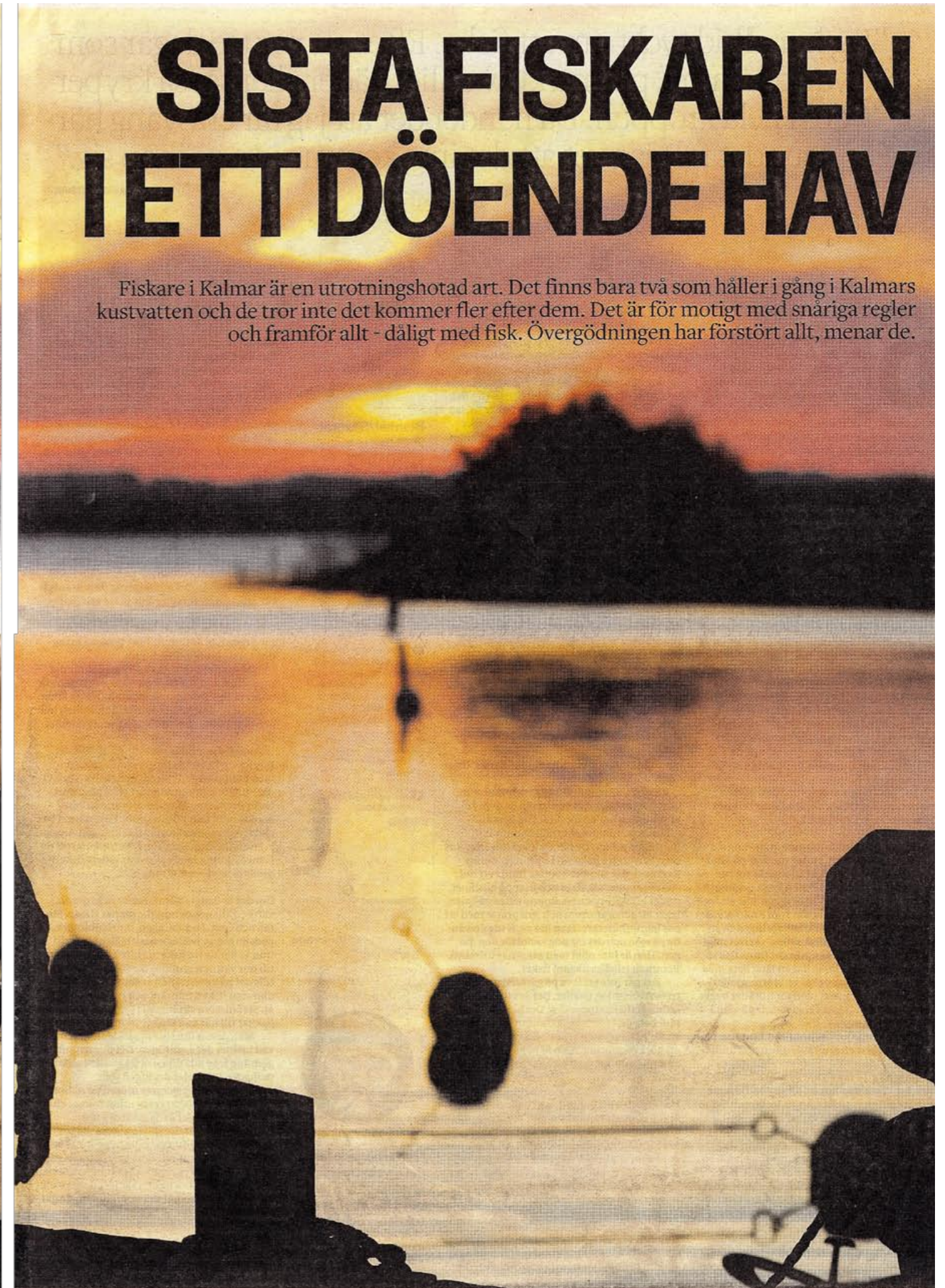

SISTA FISKAREN I ETT DÖENDE HAV

Fiskare i Kalmar är en utrotningshotad art. Det finns bara två som håller i gång i Kalmars kustvatten och de tror inte det kommer fler efter dem. Det är för motigt med snåriga regler och framför allt - dåligt med fisk. Övergödningen har förstört allt, menar de.

”Jag har alltid tyckt om att fiska. Efter ett par tre dagar som jag varit hemma, på grund av dåligt väder eller så, så kryper det i hela kroppen. Då händer det att jag tar en sväng här i sundet fast jag vet att det inte kommer att gå ihop sig.”

HASSE ENGSVIK

Det är beckmörkt och regnar. Uppställda båtar längs stigen tornar upp sig likt svarta strandade valar inklädd mellan lika svarta tallar. Allra längst bort, där stigen tar slut, glimrar det av ljus. Det kommer från Hasse Engsviks sjöbod, eller Kullö-Hasses. Namnet har han fått efter över fyra decennier i fiskets tjänst.

Klockan är 05.45 och arbetsdagen har precis börjat för Kalmars siste yrkesfiskare med flundror, torsk och strömming som specialitet. Men i dag ska han hjälpa Gert Pontmark, också han av en utdöende art då han är stans enda, och med högsta sannolikhet, siste älfiskare.

Bakom en diskret dörr i sjöbodens bakre regioner står radion på. Hembakade bullar och en låda smörgåsar ligger redo på köksbordet och det ryker ur kopporna med pulverkaffe. Stefan Nilsson, med hemmahamn Bläsinge, är också på plats i den tidiga timmen. Hasse, Stefan och Gert samarbetar för att få det att gå ihop sig.

Då var det dags för sjörapporten. Väder och vind – fiskarens ständiga följeslagare, kräver uppmärksamhet. Det blir knäpptyst runt bordet och öronen spetsas. Radiouppläsarens stadiga stämma läser upp vindhastigheter över svenska farvatten. När sydvästra och mellersta Östersjön passerats stängs radion av. Det ska tydligen blåsa upp ganska rejält under eftermiddagen.

– Det där stämmer inte med den norska rapporten. Jag tyckte det stod svag bris hos dem, säger Gert Pontmark.

Det börjar dagas och därmed är det hög tid att dra upp ryssjorna. Hasse stannar på land och rensar nät. Resten av trion drar sig ner mot bryggan där lilla ålbåten Freja ligger och väntar på dagens tur. Vid bryggan står ett litet men robust bord. Det är där som Kullö-Hasse har sin försäljning. Marknadsföringen består i en kartongbit med ”Fisk säljes” skrivet med tuschpenna. Det räcker. När det finns fisk så finns det kunder. Hasse har en lång lista med stammisar. Han har också en stormarknad som stadig mottagare, men för tillfället byggs fiskdisken om, så just den delen är på vänt i ett par veckor.

Att han skulle jobba med fiske kom han på själv, men först efter en sväng i en helt annan bransch.

– Ingen i min familj har sysslat med fiske. Men jag växte upp hos ett äldre par. De hade en båt som gick mellan Ångö, Kullö och Svinö om somrarna. Det här var på 1950-talet. Då fanns det en massa masonitstugor på Svinö, som mest var det 80 tror jag. Det fanns ju ingen bro och även om de som oftast hade en egen båt, så kanske inte hela familjen fick plats i den. Det tog vår i stället. Sedan var det ju många som åkte ut över dagen med en fikakorg. Det var mycket folk som åkte då, säger Hasse Engsvik.

Han kom att utbildas sig till lastbilsmekaniker. Ett dåligt val skulle det att visa sig. Hasse trivdes inte alls och 1972 sadlade han om. Han hade ärvt en liten sjöbod på just Kullö

och på platsen satte han upp en större mer funktionell bod. Att han bytte bana har han aldrig ångrat.

– Jag blir trött bara jag ser en lastbil. Jag gör aldrig något med min egen bil heller. Det fick bli fiske. Det är mycket roligare. Det är socialt också. Det är ett gäng gubbar som kommer ner till fiskeboden varje morgon när jag sitter och rensar flundror. De pratar på i en halvtimme. Sen går de vidare. Men det är klart, när vi började fanns det mycket mer fisk att välja på och det har blivit fler och fler restriktioner och regler.

Han håller kvar vid sin fiskelicens så länge det går. Även om fisket inte ger några stora summor så drygar det ut den knappa pensionen. Och så är det draget från sjön också – det går inte att bortse ifrån. Efter några dagar i land klär det i benen. Då får det bli en tur i sundet om det bär sig eller inte.

När klockan är nio är Gert och Stefan tillbaka. Det blev lite ål i alla fall, men inte så mycket som de hoppats på. Det är hög tid att hugga in på bullarna som Stefans sambo skickat med. Nu har även Janne Andersson, pensionerad sjöman med en ständigt längtan efter havets brus, anslutit sig för lite småprat.

Gert och Stefan tar paus i arbetet ett par timmar innan nästa skift börjar i Borgholms hamn.

– Jag ska ut och rasta kamphundarna, säger Gert.

Kamphundarna är två chihuahuaor som Gert passar ibland åt sonen. En av dem är krasslig och har en förskräcklig hosta.

Hasse och Janne åker och hämtar is i Bläsinge i stället. De har en lokal tillsammans med den andre fiskaren i Bläsinge, Ronny Karlsson, där iskuber spottas fram i ett huj. Janne greppar skyffeln och öser på bilsläpet under effektiv tystnad. Ronny sitter på kajen, lagar en generatorrem och småpratar med ett par hamnplanerare. Han har varit ute en vända på sjön och det får nog räcka för den dagen. Han är inte nöjd med sakernas tillstånd. Remmen trilskas liksom fisket.

– Det går inte att leva på garnfisket. Man får tråla strömming istället. Det är ett alternativ sedan laxfiske stoppades. Det har slagit omkull hela den svenska laxflottan. Nöjesfiskarna får hålla på men yrkesfiskarna får inte lov att göra någonting. Ålen är ju på utfasning annars hade det varit ett alternativ, säger Ronny Karlsson.

Hasse byter ett par ord med kollegan och sen är det dags att åka vidare mot Borgholm där Gert och Stefan väntar. Det är sista flundrefisket för säsongen så den här gången är det bara garn som ska upp. Vad gäller flundror är det absolut ingen idé att försöka fånga några söder om Åleklinta. Det var länge sedan det fanns några utanför Kalmarsund.

– Förr åkte jag ner till Mörbylånga och det var precis fullt i sundet. Sen försvann de därför och vi gick från Revsudden istället. Nu är det Borgholm som gäller och så får man åka upp en bra bit. Där trivs flundror och det finns levande snäckor. Stefans teori är att

Blankål/Silverål

Längd: Högst 1,2 m (hannen ca 0,5 m)
Vikt: 4 kg
Ålder: Kan bli över 80 år
Ålen vandrar den långa vägen från Sargassohavet till Europa.

1 I Sargassohavet kläcks larverna. Larverna följer med Golfströmmen till Europa. Vandrigen tar cirka tre år.

2 När ålen når hit har den utvecklats till småål, glasål.

3 Efter ytterligare ett halvår har de utvecklats till gulålar, och vandrar vidare upp i Östersjön. Honorna vandrar vidare från kusterna och upp i floderna. Gulålarna växer i 4–10 år varefter de är fullvuxna och könsmogna blankålar.

4 Ålen återvänder till Sargassohavet för att leka.

Källa: Fiskeriverket, TT

”När vi började fanns det mycket mer fisk att välja på och det har blivit fler och fler restriktioner och regler.”

HASSE ENGSVIK

klinten stoppar läckage ut i sundet. Problemet med ett sund är ju att övergödningen kommer från två håll, säger Hasse.

Gert äger båten, Atena, och den går på autopilot till sin slutdestination. Det tar en timme ungefär. Stefan passar på att berätta om sin oro över Östersjön och att det trots larm på larm de senaste 40 åren inte har hänt knappt någonting för att få bukt med övergödningen. De enda riktigt kraftfulla tagen har slagit mot hans eget skrå.

– Det är många vackra ord och man säger att man vill ha det småskaliga fisket kvar. Men hela tiden har vi debatten om att det är fisket som är fel, att det är därför det inte finns fisk. Men det är inte fisket. Det är miljön. Om miljön vore rätt så skulle vi inte ha det här problemet. Och när böndernas mjölkpris sjunker ska de ha kompensation. Men när vår arbetsplats förstörs helt så får vi ingenting, säger Stefan.

Han berättar hur det var när han började med fisket: bra ålvatten, sik i enorma mängder, torsk, lax, abborre, flundror.

– Då var det fisk hela vägen upp. Nu är det ingenting. Allt har hänt på 50 år och ingen gör något åt det. Det är skrämmande. Havet är en oerhörd resurs. Man måste stänga kranen helt och det snabbt. Annars brakar hela systemet ihop.

Torskfisket nådde sin topp på 1980-talet. Då gick en fullastad långtradare om dagen med nyuppdragen fisk till filéfabriken och vidare till försäljning, i landet eller på export. Nu är det så små fångster att varje fiskare bereder och säljer fisken själv. Lastbilarna har slutat rulla sedan länge. Minskningen speglar sig i antalet fiskelicenser, från runt 450 till 80 i länet. Skillnaden beskrivs av länet fiskeridirektör som ”helt otrolig”.

Om det är dåligt i Kalmarsund så är det än värre på Ölands östra sida, menar Hasse, Stefan och Gert. Utdikningen, djurhållningen, gödslingen av odlingsmark hjälper inte till. År från år har de tre fiskarna blivit ögonvittnen till hur vattnen grumlas mer och mer av alger tills det på vissa ställen är som en gröt samtidigt som fisken minskat och reglerna snarats åt. Stefan, som sitter med i Ölands vattenråd, ilsknar till när han tänker på hur det går till.

– Man pratar om sina musselodlingar men vad hjälper det egentligen. Det pumpas ut gödning från alla diken och kanaler i sådana mängder. Då spelar det ingen roll.

Det visar sig att sjörapportören på radion hade rätt. Det friskar i ordentligt framåt eftermiddagen. När det är dags att dra upp flundregarnen är det slutsnacket. Alla har sina arbetsuppgifter och alla huggar i. Hasse sköter själva nätuppdragningen och säljer fisken, Gert lägger i garnen och kör båten, Stefan plockar ur flundror och slänger dem i backar. Tio baljor med nät ska upp. I det första garnet har bara tre flundror fastnat.

– Det är ingenting ju. Satans skit, utbrister Gert.

1 Hasses Engsviks fiskebåt utgår från Kullö. Det går att fiska torsk, lite strömming och flundra i sundet. Lekplatserna för fisken har växt igen så det finns inte särskilt mycket att hämta längre. På 1980-talet var det andra bullar. Torskfisket blomstrade och lastbilar med färsk fisk rullade dagligen.

2 En och annan ål slinker det in i ryssjorna. Ålarna fortplantar sig och dör i Sargassohavet, ända borta vid Bahamas. Sedan 1970-talet har älfisket minskat drastiskt. Bara i Skåne och längs ostkusten finns fisket kvar och då krävs specielltillstånd.

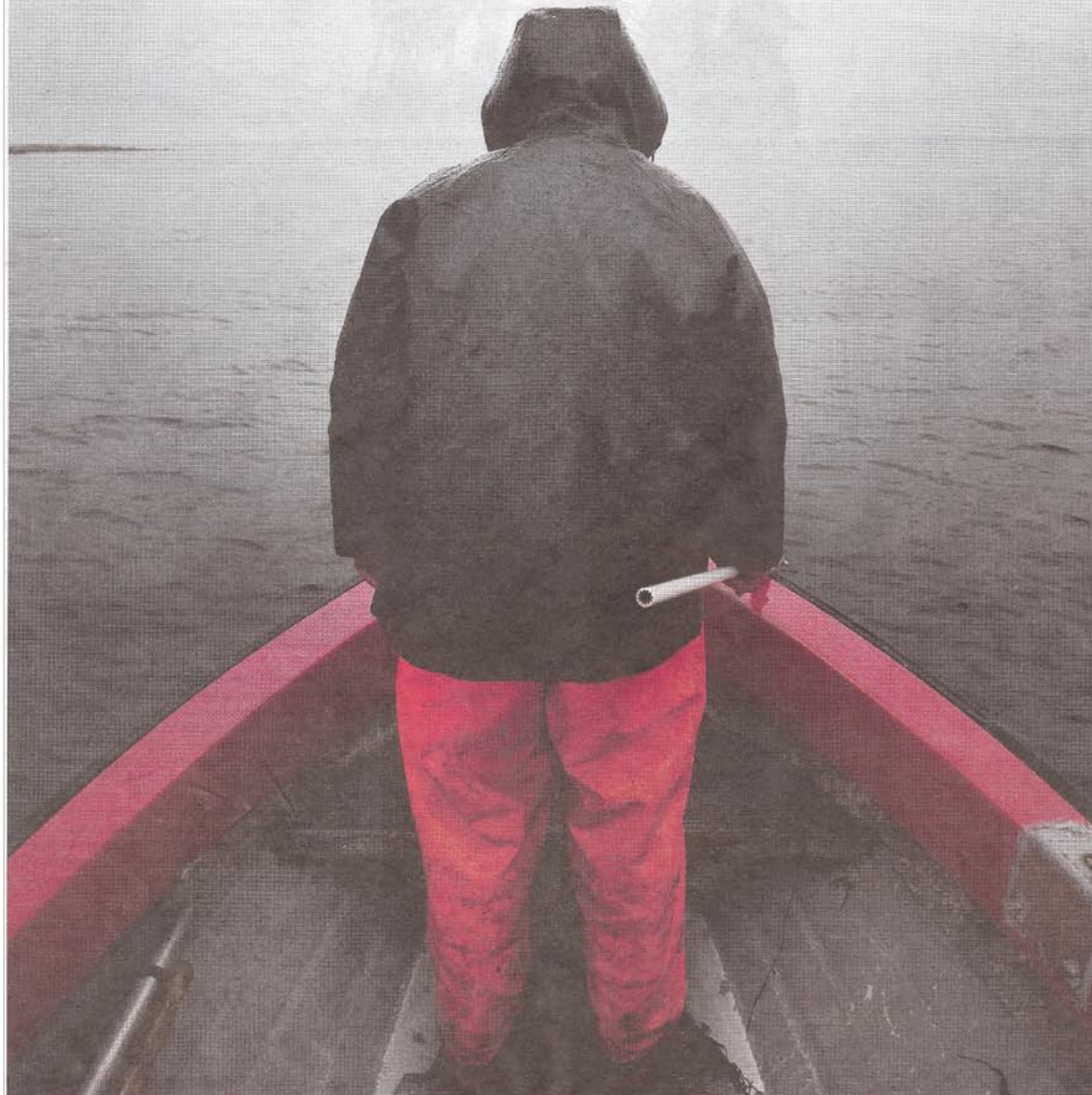
3 Alger, alger, alger. Det blir inte bättre, det blir värre. Näten fylls till bredden.

o Fortsättning på sidan 16

”På 1970-talet fanns det massor av torsk. Nu har ingen fiskat knappt någon torsk alls under 15 år. Det bär sig inte. Men det har inte blivit mer torsk för det. Om det vore överfiskat borde östersjön krylla av fisk nu.”

STEFAN NILSSON

Hasse Engsvik trivs trots allt med fisket. "Jag har alltid tyckt om att fiska och jag var inte gammal när jag började hänga med ut på sjön. Efter ett par tre dagar som jag varit hemma, på grund av dåligt väder eller så, så kryper det i hela kroppen. Då händer det att jag tar en sväng här i sundet fast jag vet att det inte kommer att gå ihop sig." Han är den ende med yrkeslicens i Kalmar, och han tror inte det kommer någon efter honom.

Minnen. Gert Pontmark tittar på foton av sin gamla fiskebåt Viola. På den tiden var det gott om fisk i sjön. Gerts karriär som fiskare började med att han skulle ge sig ut på sjön när det var vackert väder och kombinera det med sitt vanliga jobb som snickare. Men sedan många år är det fiske som gäller för hela slanten.

Flundroma trivs utanför Åleklinta, teorin är att det inte blir något näringsläckage där på grund av själva klinten. Säsongs sista fisketur var ändå inte särskilt lyckosam. I första gamet fanns bara tre flundror. Sen blev det bättre men inte bra.

På morgon efter det flundroma dragits upp börjar fiskrensningen på Kullö innan solen gått upp. Hasse Engsvik förbereder inför kundernas ankomst. Han är inte morgontrött. Men när han slår på teven efter en arbetsdag - då är det god natt.

Åltfisket har urgamla traditioner. I Kalmar sker det strax utanför Varvsholmen som fått en helt ny skepnad, långt ifrån Varvstidens storhetsdagar.

Hasse "Böjja" Nilsson och Börje "Kanalen" Johansson kommer ner till Hasses fiskebod allt som oftast och hänger på bänken. Det finns mycket att diskutera.

Stefan Nilsson och Gert Pontmark jobbar tillsammans sedan några år. De är samspelade som få. Utan ett ord vet alla vad de ska göra och när. Men det finns också tid för skämt och snack.

◦ Fortsättning från sidan 12.

Men efter ett tag ser det lite ljusare ut. In alles blir det en och en halv låda. Men det räcker inte till den extraleverans som Gert hade hoppats på. Det som kommit upp räcker bara till Hasses kunder.

När näten är uppe fördelas arbetsuppgifterna om. Båten vänder och går mot vägnarnas riktning. Det guppar rejält och vatten stänker villt över fören. Väl i hamn igen står turister på kajen och tittar förtjust på den alldeles äkta fiskebåten som lägger till. En äldre herre byter några ord. Han har själv fiskat i hela sitt liv och hade det inte varit för värken hade han fortsatt, sina 92 år till trots.

Ett par dagar efter flundrefisket ringer Stefan upp. De har dragit upp garn utanför Bläsinge hamn och är skakade över hur mycket sjögräs som fastnat. De gick knappt att dra upp med maskinen av tyngden från den genomsura växtligheten. Dagen därpå har algerna torkat så pass att det går att dra upp näten från båten upp på land.

– Det ser lika dant ut längs hela kustlinjen och ut till 30 meters djup. Det blir värre och värre. Det här är mer än någonsin. Och det händer ju ingenting. Folk reagerar på hundskit på gatan men inte på allt som skickas ut i havet. Titta på all reklam om rengörings-sprayer till badrum, var tror folk att allt det där hamnar till slut? Och sedan alla p-piller och mediciner. Det finns metoder att få bort dem i reningsverket men de investerar inte i det. Det värsta är att man förstör vårt dricksvatten också. Alla föroreningar når grundvattnet för eller senare.

Vattnet i Kalmarsund och Öland är särskilt hårt provat. Ett kustnära jordbruk och upp-svinget för mjölkkor har inte spelat fiskenä-

ringen i händerna. Till det är jordmänen porös och släpper igenom vatten snabbt. Näringsämnen stannar inte länge i jorden innan de når kusten. Den omfattande utdikningen i början av 1900-talet har raderat ut de naturliga våtmarker som tidigare renat vatten föredömligt bra. Att kräva att de ska läggas igen går inte heller. Det finns inga tvingande lagar och dikena vilar på vattendomar hårda som urberget.

Uppskattningar från Borgholms kommun är att mellan 80 och 90 procent av övergödningen runt norra Ölands kuster kommer från jordbruket.

De senaste åren har insatser gjorts för att få ner näringsläckaget. Länsstyrelsen har delat ut bidrag till lokala vattenvårdsprojekt som delfinansierar bland annat två mycket små musselodlingar på experimentstadiet. Borgholms kommuns våtmarksprojekt där det har det anlagts ett dussin våtmarker är ett annat arbete som fått pengar. Men det är inte alldeles enkelt att få med markägare på talet. I flera år har kommunens handläggare försökt få till stånd en våtmark vid Böda hamn. Där mynnar en kanal ut som förser badbukten med ungefär 15 ton kväve varje år. Ju närmre kanalen, ju allgrumligare sjövattnet. Ägare är Svenska kyrkan, som har en hög profil i miljö-frågor. Men det har inte hjälpt. Arrendatorn vill inte släppa till marken. Kyrkans lösning är att kommunen lockar med en morot, att ändra avtalet med arrendatorn menar biskopen skulle vara att bryta mot lagen.

Rekordet håller annars den av prästsonen Johan Erik Stagnelius besjunga Silverbäck- en i Gärdslösa. Över 60 ton kväve och runt 650 kilo fosfor är bäckens bidrag till Östersjö- döden. 2009 blev slutnotan från de största dikena och kanalerna bara på norra ön 324,6

Skrubbskädda
(Platichthys flesus)
Längd: Max 45 cm
Ålder: Kan bli över 20 år

Skrubbskäddan är mer känd som flundra, eller kalmarflundra. Mångsidig fisk som kan leva i både sött, salt och bräckt vatten, och den återfinns så långt bort som Medelhavet och Svarta Havet. Kan skifta färg efter sin omgivning. Fisket bör ske försiktigt. Det småskaliga fisket skulle troligtvis kunna fiskas obehindrat utan att populationerna skulle reduceras nämnvärt. Problemet är stora fiskefartyg som går in i Östersjön och på en vecka tar upp mer än en liten fiskebåt tar upp på en hel säsong.
Källa: Havs och Vattenmyndigheten

WEBB-TV

De sista fiskarna

Barometern.se

ton kväve och 4,1 ton fosfor och har stannat i det härade sedan dess. Antalet nötkreatur har ökat från 43 090 djur 1989, till 60 025 år 2013. Så sent som i vintras gav länsstyrelsen tillstånd för att utöka besättningen på en gård i Köpingsvik från 246 till maximalt 482 djurplatser nära kusten och inom vattenskydds- område, ett av få tillstånd som villkorats med våtmark.

På södra delen av ön finns ingen strategi alls för våtmarker.

Det totala utsläppet i Östersjön har närmast bibliska proportioner: en miljon ton kväve och 30 000 ton fosfor. Det är många länder som kokat den soppan, men Sverige är inte oskyldigt. Det är för tillfället långt till det nationella miljömålet stoppad övergödning år 2020, som riksdagen beslutade om 1999.

Stefan, Hasse och Gert är övertygade om att det småskaliga fisket dör ut med deras generation. Det är för bökigt med alla regler, för lite fisk, för hårt arbete och för snålt med pengar för att ungdomar ska vilja satsa på det. De kanske inte ser fördelarna heller: att styra sin egen tid, att ha sol i blick och en fri hori- sont framför näsan en stor del av arbetstiden.

– Det finns inte fler idioter. Vi är de sista, säger Hasse Engsvik. Och så skrattar han.

TEXT
EMMA ARENIUS
emma.arenius@barometern.se
0480-59290

FOTO
MIKAEL EKLUND
mikael.eklund@barometern.se
0480-59245

”Det finns inte fler idioter.
Vi är de sista.”

HASSE ENGSVIK

Ett sällsamt dis ligger över Kalmarsund sedan det slutat regna. Gert Pontmark och Stefan Nilsson är vana att jobba i den tidiga morgontimmen.